

V SPOMIN

IN MEMORIAM

TONE WRABER (4. 3. 1938 – 6. 7. 2010)

Slika: Tone Wraber na posvetu o Angeli Piskernik. Organizirala ga je Slovenska matica dne 8. 11. 2005. (foto. P. Skoberne)

Prve stike s prof. Tonetom Wraberjem sem navezal leta 1970, torej še v gimnazijskih letih, ko sem zbiral literaturo za nalogo o zavarovanih rastlinah v Sloveniji. V naslednjih štiridesetih letih se je med nama stkalo mnogo skupnih doživetij, ki so sooblikovala mojo osebno in poklicno življenjsko pot. Prof. Wraber namreč ni bil le odličen botanik, marveč tudi človek izjemne širine in globine, zato tudi mentor v najbolj žlahtnem pomenu te besede.

Iz njegovega bogatega vsestranskega delovanja bom skušal predstaviti le nekaj njegovih prispevkov k varstvu narave.

Ves čas življenja je bil povezan z naravo, kot otrok, ko je spremljal očeta, kot mladinec v odredu Sivega volka – Pavla Kunaverja, kot poklicni botanik s herbarijsko mapo. Vse te zunanje dejavnosti pa so se zlivale v en sam globok in spoštljiv pozitiven odnos do narave. Ker je bil pozoren na dogajanja v naravi, je bil tudi občutljiv za neodgovorno človekovo ravnanje in nanj brez dlake na jeziku tudi opozarjal: na predavanjih, v časopisnih polemikah in strokovnih člankih. Bil je kritičen tudi do same naravovarstvene dejavnosti. Ob nemoči služb in ozaveščenih posameznikov ob posegu na rastišču linejke je zapisal: »Ali so naravovarstvena prizadevanja samo kulturni oblič za nekulturna dejanja?« (1984, *Proteus* 47: 37).

Naravovarstvena zavest je bila neločljivi del Tonetove osebnosti, zato tudi njegovega delovanja. Tako je hitro spoznal nesmiselnost pretiranega nabiranja za herbarijske zbirke na znanih botaničnih lokalitetah, kakor tudi nujnost treznega razmisleka pri pripravljanju večje količine herbarijskih primerkov za zamenjave. V strokovnih člankih je redno vključeval tudi naravovarstveni komentar.

Ta zlitost postaja še bolj razumljiva, ko sledimo njegovi poklicni poti. Kot študent je že leta 1957 spremljal očeta Maksa na službenih poteh za pripravo botaničnih utemeljitev razširitve Triglavskega narodnega parka. Takrat se je tudi spoznal s prvo poklicno naravovarstvenico, vodjo referata za varstvo prirode, dr. Angelo Piskernik, in pri njej tudi nekaj časa honorarno delal.

Po diplomi se je zaposlil v Prirodoslovnem muzeju Slovenije, kjer je med drugim leta 1963 pripravil tudi razstavo Naše zaščitene rastline, skupaj z lično kataložko knjižico, v kateri so bile prvič predstavljene vse zavarovane rastline v Sloveniji.

Iz priprav za razstavo je nastala tudi strokovna analiza zavarovanih rastlinskih vrst, objavljena leta 1963 v reviji *Varstvo narave*. Kot iztočnico je uporabil misel norveškega botanika Knuta Faegrija: »Vprašati se moramo torej v vsakem posameznem primeru – in na vprašanje popolnoma pošteno odgovoriti – zakaj hočemo prav v tem primeru zavarovati ta objekt?« To misel, ki bi morala biti moto vsakega delovanja v varstvu narave, je Wraber v članku uporabil za utemeljitev sijajne analize seznama zavarovanih vrst. Kot osnovno merilo je uporabil ogroženost. Članek je bil iztočnica za naslednji seznam zavarovanih vrst leta 1978, njegovi pogledi so oblikovali temelj nadaljnega pristopa k varstvu rastlinstva v Sloveniji.

Prirodoslovno društvo je leta 1972 z *Zeleno knjigo* izdalo prvi pregled stanja okolja v Sloveniji. Problematiko ogroženosti rastlinskih vrst je predstavil Tone Wraber.

Služba za varstvo narave, ki jo je tedaj vodil Stane Peterlin, se je zavedala pomena dobrega, prostorsko in strokovno utemeljenega, pregleda objektov in območij naravne dediščine. Kot rezultat več raziskovalnih nalog, ki sta jih naročila Zavod SRS za družbeno planiranje in Raziskovalna skupnost Slovenije, je leta 1976 izšel *Inventar najpomembnejše naravne dediščine SRS*. V njem

je bil obdelan zbir predlogov najpomembnejših objektov narave s pomočjo strokovnjakov za posamezna področja, skupaj z metodo vrednotenja, predlogi varstvenih režimov in usmeritev. Za rastlinstvo je pripravil predloge z opisi in utemeljitvami Tone Wraber. Izhajal je iz prvih predlogov botaničnih naravnih spomenikov Kranjske prof. Alfonza Paulina iz leta 1906 in jih dopolnil z odličnim poznavanjem slovenske floristike, zgodovine botaničnih raziskovanj (kulturno botanične lokalitete), klasičnih nahajališč ter vključil tudi svoje bogate terenske izkušnje. Iz tega so se izluščile utemeljitve za najpomembnejša botanična območja v Sloveniji: Snežnik, Mangrt, Črna prst, Morež, Rdeči rob, Stena v dolini Dragonje, Osp, Poključka barja...

Že pri tem delu je poudarjal pomen klasičnih nahajališč, ne le kulturno botaničnega, marveč tudi naravovarstvenega, saj ohranjanje rastlin na nahajališču, od koder je bila vrsta opisana, omogoča tudi kasnejša preverjanja, celo takrat, ko tipski primerki niso ohranjeni ali dostopni. Podatki o prvih najdbah in opisih, zlasti starejših, so skopi, težko dostopni, a tudi težko razumljivi. Ne le, da jih ni veliko, ki bi znali prebrati rokopisno gotico, treba je tudi obvladati povezave med predlinejevskimi imeni in sedaj veljavnimi, in tu ne gre brez latinščine ter poznavanja botanično zgodovinskih okoliščin. Žal tega dela ni zaključil, vrzel bo za njim težko v enako dobri meri zapolniti.

Ključno delo na področju varstva narave pa je slovenski rdeči seznam ogroženih rastlinskih vrst. Potem ko je v osemdesetih letih prejšnjega stoletja postalo jasno, da ne bo mogoče pripraviti jugoslovanskega rdečega seznama, smo se osredotočili na izdelavo republiških. Na pobudo Zavoda SRS za varstvo naravne in kulturne dediščine je Tone Wraber pripravil delovni seznam ogroženih vrst, sledilo pa je poglobljeno delo: za vsako vrsto je bilo treba zbrati razpoložljive podatke o razširjenosti iz literature in herbarijskih zbirk. V njegovem delovnem kabinetu so se nagrmadile knjige, separati člankov in herbarijske pole. Nekaj mesecev sva vsak teden brskala po navedbah in iskala podatke. Od vrste do vrste. Moja naloga je bila enovito urediti podatke. Tako je nastal pregled okoli 5000 podatkov o pojavljanju za približno 10 % cvetnic in praprotnic Slovenije, seveda skupaj z oceno ogroženosti, zametek kasnejših botaničnih računalniških podatkovnih zbirk. Zame je bilo vsako srečanje ekskurzija v botanično zgodovino, srečanje s Tommasinijem, Marchesettijem, Malyjem, Paulinom, Dolšakom, Mayerjem, Hayekom, Vossom...

Ni bilo dogodka ali pomembnejšega dogajanja na področju varstva narave, da se Tone ne bi bil vključil vanj. Za varstvo narave si je vedno vzel čas. To velja tudi za zgodnje priprave vključevanja Slovenije v Evropsko unijo. Za oblikovanje predlogov rastlinskih in živalskih vrst za dopolnitev prilog II, IV in V Direktive Sveta 92/43/EGS z dne 21. maja 1992 o ohranjanju naravnih habitatnih tipov ter prostoživečih rastlinskih in živalskih vrst smo skupaj z evropsko komisijo organizirali poseben seminar 26. 6. 1999 v Cerknici. Tone je sodeloval na področju rastlinskih vrst in tudi pripravil utemeljitve za nove predloge. Na priloge direktiv so bile tako sprejete npr. Zoisova zvončica, kranjski jeglič, hladnikija, kratkodlakava popkoresa, Scopolijev repnjak, travniška morska čebulica, rumeni sleč...

Kasneje je sodeloval tudi v skupini, ki je leta 2003 in 2004 z botaničnega stališča oblikovala predloge območij omrežja Natura 2000.

Zadnja leta je preživel v Polhovem Gradcu, v neposredni bližini Gore, na kateri je bil leta 1837 odkrit Blagajev volčin, in tudi skrbel, da pomen tega dogodka, podkrepjen z obiskom saškega kralja Friderika Avgusta II., ni zbledel. Še več, Polhovemu Gradcu je s svojim bivanjem in delom dodal še nekaj kulturno botanične žlahtnosti.

Tone ni bil le odličen znanstvenik, marveč tudi pedagog, saj ni zgolj posređoval podatkov in enciklopedičnega znanja, temveč nas je naučil samostojnega dela. Sedaj ni več tiste udobne možnosti, s katero nas je razvajal, ko je bil pripravljen na vsako vprašanje iz zakladnice znanja hitro poiskati odgovor. Mnogo pomembnejše je, da mu je uspelo svoje učence naučiti samostojnosti, da znamo odgovore na vprašanja najti sami.

Njegov spomin na prvo službo pri Zavodu RS za spomeniško varstvo ni nikoli zbledel, saj je ostajal v rednem stiku s poklicnimi naravovarstveniki ves čas razvoja službe. Bil je tudi v uredniškem odboru osmih števil revije Varstvo narave (od štev. 5 leta 1967 do štev. 12 leta 1979), pa tudi reden pisec strokovnih člankov za to stanovsko revijo.

Bibliografija člankov Toneta Wraberja v reviji Varstvo narave:

- Nekaj misli o varstvu narave, posebej še rastlinstva. Varstvo narave, 2-3 (1963-64): 75-88.
- Botanični rezervat na vrhu Snežnika. Varstvo narave, 2-3 (1963-64): 189-194.
- Malo polje v Julijskih Alpah. Varstvo narave, 2-3 (1963-64): 195-198.
- Floristične novosti z Notranjskega Snežnika. Varstvo narave, 4 (1965): 43-49.
- Združba Berinjevega jajčarja in alpske hrustavke (*Leontodonti berinii-Chondriletum* assoc. nova) na soških prodiščih pri Bovcu. Varstvo narave, 4 (1965): 43-49.
- Nekatero nove ali redke vrste v flori Julijskih Alp (II). Varstvo narave, 5 (1966): 53-65.
- Dr. Angela Piskernik (1886 – 1967). Varstvo narave, 6 (1967): 5-11.
- Nekatero nove ali redke vrste v flori Julijskih Alp (III). Varstvo narave, 6 (1967): 73-84.
- Novo nahajališče evmediteranske flore v slovenski Istri. Varstvo narave, 8 (1975): 47-56.
- Rdeči seznam ogroženih praprotnic in semenk SR Slovenije. Varstvo narave, 14-15 (1989): 9-428 (v soavtorstvu s Petrom Skobernetom)
- Prispevek k flori Prekmurja. Varstvo narave, 16 (1990): 5-15 (v soavtorstvu z Andražem Čarnijem)
- Rastlinski svet Dragonje v naravovarstvenem pogledu. Varstvo narave, 19 (2002): 43-51.

Dokaj popolna obsežna bibliografija je bila objavljena ob njegovi sedemdesetletnici v reviji Hladnikia 23 (2009): 3-52.

Peter SKOBERNE
Ministrstvo za okolje in prostor, Sektor za ohranjanje narave
Dunajska 48
SI-1000 Ljubljana, Slovenija
peter.skoberne@gov.si